

VU Research Portal

De Nederlandse economie. Deel II. Beschrijving en voorspelling

Compaijen, B.; den Butter, F.A.G.

1997

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Compaijen, B., & den Butter, F. A. G. (1997). *De Nederlandse economie. Deel II. Beschrijving en voorspelling*. Wolters-Noordhoff.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

DE NEDERLANDSE ECONOMIE

Beschrijving en Voorspelling

B. Compaijen en F.A.G. den Butter

Voorwoord

Zoals de titel belooft gaat dit boek over de beschrijving en voorspelling van de Nederlandse economie. Met de Nederlandse economie wordt de algemeen-economische ontwikkeling in ons land bedoeld. Vanuit het bedrijfseconomisch perspectief wordt beschrijving en voorspelling van deze ontwikkeling ook wel als *omgevingsanalyse* aangeduid. Belangrijke kernproblemen die binnen deze analyse behandeld worden betreffen bijvoorbeeld de ontwikkeling van de algemene conjunctuur, de concurrentieverhouding met het buitenland mede in samenhang met de ontwikkeling van de loonkosten, het belastingklimaat, de reikwijdte van de sociale voorzieningen, de vooruitzichten op het gebied van de rente, de wisselkoersen en de aandelenkoersen, enz. enz.. Het zijn deze aspecten van het reilen en zeilen van de economie die in het brandpunt van de publieke belangstelling staan en daarmee ook veel aandacht in de media en in het politieke debat krijgen.

Het leerdoel van dit boek is om de lezer inzicht te verschaffen in het instrumentarium dat in deze algemeen-economische beleidsdiscussie wordt gehanteerd. Kennis van dit instrumentarium, en daarmee van het kader waarbinnen in Nederland over de economie wordt nagedacht, dient een aantal doelen. In de eerste plaats is de lezer die op deze wijze heeft kennis gemaakt met het typische *métier* van de Nederlandse beleidseconoom, in staat zich een eigen oordeel te vormen over hetgeen zich in de Nederlandse economie afspeelt en zal gaan afspelen. Daarbij kan de lezer een eigen lijn trekken in de vaak conflicterende meningen die hierover worden verkondigd.

Dit inzicht is niet alleen nuttig voor degenen die zich ter bepaling van de bedrijfsstrategie een oordeel moeten vormen over de algemeen-economische ontwikkeling, maar ook voor al diegenen die als Nederlands staatsburger het economisch beleid van de overheid beter willen begrijpen en beoordelen. Immers, het is juist de manier waarop de overheid in het economisch proces ingrijpt, dan wel spelregels aan het economisch proces oplegt, die het kernpunt vormt voor het economisch-politieke debat.

In de tweede plaats kan het inzicht dat lezing van dit boek verschaft, als handvat dienen voor degenen die zich zelf in het *métier* van de algemene beleidseconoom willen bekwamen. Ten dele is het boek hierbij bruikbaar als naslagwerk, maar het is toch vooral bedoeld om een brug te slaan tussen de abstracte leerstof uit de algemeen-economische theorie en de dagelijkse praktijk van de beleidseconoom die nota's schrijft en daarover met collega-beleidsvoorbereiders en de beleidsmakers vergadert. Dit boek bevat een eerste ordening van de kennis die nodig is om in deze

circuits te kunnen meedraaien en die verder alleen kan worden uitgebouwd door in de praktijk dossierkennis te verwerven en deel te nemen aan allerhande formele en informele discussies die in de beleidsvoorbereidende en politieke gremia worden gevoerd.

Deze positionering tekent ook de verhouding van dit boek ten opzichte van andere leerboeken over de algemene economie en de meer op feitelijke informatie gerichte naslagwerken die er op dit gebied bestaan. Hoewel enige overlapping natuurlijk nooit te vermijden valt, hebben wij toch met ons specifieke leerdoel gepoogd ons boek een aparte plaats te geven binnen het spectrum van leerboeken en naslagwerken dat over de algemeen-economische ontwikkeling in het algemeen, en over die in Nederland in het bijzonder, beschikbaar is. Aan de ene kant leunt ons boek aan tegen, en bouwt voort op, de leerboeken die een inleiding verschaffen in de algemeen-economische theorie, en daarbij vaak praktische voorbeelden aan de Nederlandse economie ontleen. Aan de andere kant plaatst ons boek de technische en formele beschrijvingen van de actuele economische situatie en de toekomstverwachtingen, zoals deze bijvoorbeeld in de publikaties van het Centraal Planbureau (CPB), de Nederlandsche Bank (DNB), de diverse Ministeries en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) worden gegeven, in een algemeen theoretisch kader. Ook bevat ons boek een toelichting op de in de voornoemde publikaties veelal impliciet gehanteerde analyse-methodieken.

Dit laatste aspect heeft te maken met de ontstaansgeschiedenis van dit boek. Het is namelijk een voortzetting en een compilatie van de oorspronkelijk door Compaijen en Van Til opgezette reeks over de Nederlandse economie, waarin achtereenvolgens de CBS-publikatie de Nationale Rekeningen, de periodieke publikaties van het Centraal Planbureau, het Jaarverslag van de Nederlandsche Bank en de Miljoenennota werden besproken. In de daarop volgende, door de beide huidige auteurs verzorgde herdruk van deze reeks, is reeds de aandacht verschoven naar een meer algemene weergave van de denkbeelden die in de Nederlandse beleidsanalyse spraakmakend zijn. Deze lijn wordt in dit boek voortgezet, waarbij de oorspronkelijke opzet van de reeks om een soort handleiding te bieden bij de verschillende publikaties nog meer op de achtergrond raakt. In dit boek worden de desbetreffende publikaties dan ook niet meer afzonderlijk behandeld. Daarbij komt dat inmiddels ook enige proliferatie van dergelijke periodieke publikaties heeft plaatsgevonden. Zo heeft de jaarlijks door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid uitgegeven Sociale Nota zich een plaats naast de Miljoenennota verworven en bovendien zal het CBS vanaf 1995 in aansluiting op de Nationale Rekeningen een publikatie getiteld 'De Nederlandse economie' doen uitgeven waarin de veelheid aan economische gegevens die het CBS verzamelt, toegankelijker gemaakt wordt door meer te laten zien van de onderlinge samenhangen tussen de gegevens.

Een ander aspect dat van belang is voor de positionering van ons boek te midden van de andere leerboeken over de Nederlandse economie is dat de beide auteurs zelf sterk betrokken zijn bij de Nederlandse beleidsdiscussies en daarmee ook zelf ervaring hebben met het métier van de algemeen-economische beleidsanalyse. Het gevolg is dat in dit boek nieuwe ontwikkelingen op het gebied van de beleidsanalyse op de voet worden gevolgd, en dat zelfs hierop wordt geanticipeerd. Dit is ook de reden dat we het woord 'besturing' uit de oorspronkelijke titel van de reeks hebben laten vervallen. Immers, in het moderne economisch denken over het

overheidsbeleid sluipt steeds meer twijfel binnen over de maakbaarheid van de samenleving. Met andere woorden: over de mogelijkheid voor de overheid om met instrumenten directe sturing aan de economie te geven. Daarentegen wordt tegenwoordig veel meer een institutionalistische benadering gehanteerd, waarbij de overheid niet zelf instrumenteert, maar via allerlei instituties en spelregels het speelveld van de economie zodanig vorm geeft, dat het economisch proces vanzelf tot uitkomsten leidt die vanuit het oogpunt van maatschappelijke welvaart gewenst zijn.

Als doelgroep voor ons boek denken wij in de eerste plaats aan studenten die een universitaire studie volgen met economie als hoofdvak of als bijvak en die zich in de propaedeutische fase of in het eerste deel van de doctoraal fase bevinden. Daarnaast is het boek ook geschikt voor HBO-opleidingen met algemene economie als specialisatievak, of als onderdeel van het vak omgevingsanalyse voor bedrijfseconomen. Tenslotte kan het boek natuurlijk ook worden gebruikt in postdoctorale opleidingen en in vakopleidingen met een algemeen-economische deelprogramma.

De inhoud van het boek is als volgt. In *hoofdstuk 1* wordt eerst het belang geschetst van de macro-economische zienswijze die ten grondslag ligt aan dit boek. Kernpunt daarbij is dat collectief gedrag, zelfs wanneer dit de resultante is van individueel gedrag, op macro-niveau, d.w.z. op het niveau van de gehele volkshuishouding, een andere uitkomst kan opleveren, dan wanneer men dit gedrag vanuit het micro-economische gezichtspunt van het individu bekijkt. Wel heeft de beschrijving van het economisch gedrag op micro-niveau steeds grotere betekenis gekregen om het gedrag op macro-niveau te kunnen verklaren. Deze zogeheten micro-economische onderbouwing van de macro-economie is echter niet zodanig verhelderend gebleken dat het verband tussen het economisch handelen op micro-niveau en de macro-economische ontwikkeling volledig is blootgelegd. Daarbij verschaffen economische theorieën veelal slechts een kwalitatieve beschrijving van de werking van mechanismen op macro-niveau, terwijl de beleidsanalyse juist behoefte heeft aan een kwantitatieve analyse, waarbij inzicht wordt gegeven in het relatieve belang van de verschillende mechanismen die in de volkshuishouding op elkaar inwerken. Nadat dit aspect is uitgediept geeft hoofdstuk 1 vervolgens een overzicht van de gremia en instellingen waar deze macro-economische beleidsanalyse plaatsvindt. Het gaat daarbij om een korte aanduiding van het institutionele kader en de professionele circuits waar de meningsvorming over het reilen en zeilen van de Nederlandse economie zich ontwikkelt en waar de plannen voor mogelijk overheidsingrepen worden gesmeed. Het hoofdstuk eindigt met een vrij uitvoerige beschouwing over de maatschappelijke problemen waarmee de beleidsanalisten zich geconfronteerd zien of zich in de komende periode geconfronteerd zullen zien. Geschetst wordt op welke wijze de economische theorievorming op deze problemen van de toekomst anticipeert en nieuwe instrumenten voor de analyse aandraagt.

In *hoofdstuk 2* staat de conjunctuuranalyse centraal. Eerst wordt de vraag gesteld wat economen met conjunctuur bedoelen en wat de zin is om in de economische analyse een onderscheid te maken tussen conjuncturele ontwikkeling en structurele ontwikkeling. Daarbij wordt ingegaan op de moderne conjunctuurtheorie die een tweedeling maakt tussen tijdelijke schokken en permanente schokken die hun invloed op de economie hebben. Tijdelijke schokken worden geacht

aan de conjunctuurbeweging ten grondslag te liggen, terwijl de permanente schokken de oorsprong vormen van structurele verandering. Maar de conjunctuurbeweging en de structurele veranderingsprocessen zijn natuurlijk niet onafhankelijk van elkaar. De moderne conjunctuurtheorie werpt dan ook licht op deze wederzijdse afhankelijkheid.

Na deze theoretische inleiding is het vervolg van hoofdstuk 2 meer praktisch van aard. Ingegaan wordt op de constructie van conjunctuurspiegels en conjunctuurindicatoren. Als voorbeelden hiervan worden de conjunctuurbarometers die in Nederland door de Nederlandsche Bank en het Centraal Planbureau zijn opgesteld, besproken. Daarbij wordt tevens een overzicht gegeven van het conjunctuurverloop in Nederland in de afgelopen decennia. Bovendien wordt aandacht besteed aan de specifieke conjuncturele ontwikkeling op de arbeidsmarkt en aan de relatie tussen arbeidsmarktconjunctuur en de werkgelegenheid. Vervolgens wordt het conjunctuurbeeld in Nederland geplaatst tegen de ontwikkeling van de internationale conjunctuur. De slotparagraaf van dit hoofdstuk gaat over het conjunctuurbeleid, d.w.z. de wijze waarop van overheidswege gepoogd is de conjunctuurbeweging te beïnvloeden. De denkbeelden hierover zijn in de loop van de tijd nogal veranderd.

Modellen vormen het hulpmiddel bij uitstek voor de beschrijving en voorspelling van de economische ontwikkeling op macro-niveau. Vandaar dat de hoofdstukken 3, 4 en 5, die het leeuwedeel van dit boek uitmaken, de verschillende typen modellen die in de beleidsanalyse een rol spelen en de gebruiksmogelijkheden van deze modellen tot onderwerp hebben. *Hoofdstuk 3* richt zich daarbij op de modellen waarmee tijdreeksvoorspellingen kunnen worden gemaakt. Na een aantal voorbeelden van tijdreeksen en een paar praktische tips over het verzamelen en bewerken van tijdreeksgegevens worden verschillende eenvoudige extrapolatiemethoden besproken. Vervolgens krijgt dit hoofdstuk een nogal technisch karakter wanneer een overzicht wordt gegeven van bouw- en gebruik van de moderne modellen om tijdreeksgegevens te voorspellen. Gepoogd is echter om de formele statistische aspecten van deze tijdreeksanalyse-methoden zo eenvoudig mogelijk weer te geven. Ons oogmerk is vooral een intuïtief beeld te schetsen van de wijze waarop deze modellen in de praktijk worden gebruikt. Hoofdstuk 3 bevat ook een drietal op de praktijk gerichte voorbeelden van toepassing van tijdreeksmodellen. Het gaat daarbij achtereenvolgens om de analyse en in het verlengde daarvan voorspelling van de renteontwikkeling, wisselkoersontwikkeling en ontwikkeling van de aandelenkoers.

Tijdreeksvoorspellingen komen op betrekkelijk mechanische wijze tot stand. Hiermee bedoelen wij dat de economische theorie bij de bouw van deze modellen een ondergeschikte rol vervult en meestal zelfs volledig buiten beeld blijft. Dit is anders bij de economische modellen die in *hoofdstuk 4* aan de orde komen. Het betreft hier de modellen die bijvoorbeeld het Centraal Planbureau in zijn beleidsanalyse gebruikt, en die traditioneel een belangrijk plaats in de Nederlandse beleidsdiscussie hebben ingenomen. Eerst vragen wij ons af wat wij ons bij zo'n model moeten voorstellen en welke verschillende typen modellen er zijn. Vervolgens wordt inzicht gegeven in de bouw van het model en in de historie van de modelbouw. Na een overzicht van de huidige beleidsmodellen volgt de bespreking van de wijze waarop verschillende belangrijke deelgebieden van de economie in deze modellen zijn vormgegeven. Het gaat daarbij om de modellering van de arbeidsmarkt en de sociale zekerheid, de goederenmarkt en de productie, de monetaire sfeer, het

milieu en tenslotte van de manier waarop de technologische ontwikkeling en daarmee de economische groei in deze modellen kan worden ingebouwd. Opgemerkt zij dat deze bespreking zich niet richt op de feitelijke inbouw van deze aspecten in één bepaald beleidsmodel, bijvoorbeeld het FKSEC-model van het CPB, maar dat het oogmerk van dit hoofdstuk juist is om meer in het algemeen een beeld te geven van de wijze waarop de verschillende theoretische inzichten over deze deelgebieden van de economie in termen van praktische modelbouw zijn vertaald.

Hoofdstuk 5 gaat over het gebruik van de modellen in de beleidspraktijk. Eerst wordt ingegaan op de kwestie dat het modelgebruik bepalend is voor het type model waarmee de analyse wordt uitgevoerd. Niet ieder vraagstuk valt met hetzelfde model te analyseren. Een belangrijk onderdeel van het modelgebruik is het voorspellen met modellen. In dit hoofdstuk komt uitgebreid aan de orde hoe de macro-economische voorspellingen van bijvoorbeeld het CPB en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO te Parijs) worden opgesteld aan de hand van modelberekeningen, maar ook op basis van additionele informatie buiten het model om. Modellen worden echter niet alleen gebruikt om mee te voorspellen. Daarom worden in het vervolg van hoofdstuk 5 de andere gebruiksmogelijkheden van de beleidsmodellen besproken en wordt hiervan een aantal voorbeelden gegeven. Deze voorbeelden zijn in hoofdzaak ontleend aan de analyses die het CPB met de aldaar beschikbare beleidsmodellen heeft uitgevoerd.

Hoofdstuk 6 bevat de slotbeschouwing van dit boek. In de Bijlagen staan technische en institutionele wetenswaardigheden op het gebied van de macro-economische beleidsanalyse, die in de dagelijkse praktijk van pas kunnen komen en daarmee een nuttige naslagfunctie hebben.

Rest ons nog te vermelden dat dit boek tot stand is gekomen in het kader van het onderzoeksprogramma 'Toegepaste Arbeidseconomie', dat René Brinksma, Hadewijch van Delft en Ron Hogenboom nuttige onderzoeksassistentie hebben verleend en dat André Lucas een waardevol commentaar op hoofdstuk 3 heeft gegeven.

Overveen   Bernard Compaijen
Ouderkerk a/d Amstel   Frank den Butter

Juni 1996